

Betydelsen av att vara Guds avbild

Tolkningen av termen avbild, אָבִילד, försvåras p.g.a. att termen är ovanlig och etymologin osäker. אָבִילד förekommer 17 gånger i GT och vid 10 av dessa tillfällen¹ associeras termen till olika slag av fysiska avbildningar. Det kan röra sig om modeller av bölder och råttor, av människor eller avgudastatyer. En avvikande betydelse har אָבִילד i Ps 39:7² och i Ps 73:20³ då termen kan översättas med skugga, skuggbild, tomhet eller drömlig.

Uttrycket ”Guds avbild” förekommer förutom denna sjätte dag endast en gång i GT. Det sker i 1 Mos 9:6⁴ då det fördärvliga med att utgjuta människoblod motiveras just med att människan är Guds avbild.

Vilken betydelse har då uttrycket? Forskare presenterar flera förslag. En del forskare hävdar att avbilden består i fysisk eller mental likhet. Förstånd, etiskt ansvar, kreativitet samt sinne för konst och musik har anförts som förslag. Svårigheten är att finna en definition som klart kan motiveras och avgränsas utifrån bibliska exempel.⁵

Den fysiska likheten har förfäktats av bl.a. Gunkel, åtminstone som en viktig delbetydelse.⁶ Mot denna uppfattning kan hävdas att Gud annars uppfattas som osynlig och okroppslig. Kraftiga varningar för att forma fysiska avbilder av Gud finns också i Pentateuken.⁷ Menar man att skapelseberättelsen är en del av ett sent material ökar svårigheten ytterligare eftersom detta vore ett alldeles för antropomorft språk för exiltida skrifter.⁸

Ytterligare kan man notera att uttrycket är kombinerat med ”för att likna oss”. Flera forskare menar att uttrycket lagts till just för att motverka möjligheten att uppfatta termen avbild som en fysisk avbildning. אָבִילד har en ändelse typiskt för ett abstrakt substantiv och kan som en mer abstrakt term tjäna syftet att modellera förståelsen av אָבִילד.⁹

Westermann har lyft fram möjligheten att avbilden består i förmågan att relatera till Gud. Gud kan ha en personlig relation till människan, kan tala med henne och ingå förbund med henne. Denna tolkning kritiserar av Wenham för att vara alltför vag.¹⁰

¹ 1 Mos 1:26–27; 5:3; 9:6; 4 Mos 33:52; 1 Sam 6:5; 2 Kung 11:18; Hes 7:20; 16:17; 23:14; Amos 5:26.

² אָבִילד בְּאָלֶם וְתַהֲלֹךְ אִישׁ אֶת-תְּבֵל הָאָדָם וְלֹא-יָדַע מִי-אֵקָם:

Som en skuggbild vandrar hon kring. Bara en vindfläkt är skatterna hon hopar, hon vet inte vems de en gång skall bli.

³ כְּחֹלֹם מִהֶקֶץ אֲדֹנָי בְּעִירוֹ צִלְמָם תִּבְנוּ:

Liksom drömmen är borta när man vaknar, en bild som är glömd då man stiger upp.

⁴ וַיִּשְׂפֹךְ דָּם הָאָדָם בְּאֶדְם דָּמוֹ יִשְׂפֹךְ בִּי בְּאֶלֶם אֱלֹהִים עֲשֵׂה אֶת-הָאָדָם:

Den som utgjuter människoblod, hans blod skall utgjas av människor, ty Gud gjorde människan till sin avbild.

⁵ Hamilton 1990, 134–136; Bird 1994, 338; Hoekema 1994, 11–19; Westermann 1994, 142–147; Boice 1998, 90–91; McKeown 2008, 26–27; Mettinger 2011, 63.

⁶ Gunkel 2006, 9.

⁷ 2 Mos 20:14; 3 Mos 26:1; 5 Mos 4:16, 23, 25; 5:8; 9:12; 27:15.

⁸ Von Rad 1972, 58; Wenham 1987, 30; Bird 1994, 349; Gunkel 1997, 113. Se t.ex. 5 Mos 4:15–16.

⁹ Wenham 1987, 29; Hamilton 1990, 136; Waltke 2001, 64–65; Mettinger 2011, 64–65. I Hes 1–10 används

אָבִילד frekvent i betydelsen ”liknar”, ”påminner om” eller ”kan jämföras med”.

¹⁰ Wenham 1987, 31; Westermann (1994, 142–157) går grundligt igenom de olika alternativen.

Mettinger betecknar ontologiska förklaringar, som alltså relateras till människans väsen och egenskaper, som föråldrade. Många forskare förknippar numera gudsligheten med funktion och roll i skapelsen. Mettinger motiverar den förändrade förståelsen med vad man funnit i andra texter från den antika främre orienten. Texter från det gamla Egypten är särdeles intressanta. Från tiden 1500–1100 f.Kr. finner man gång på gång utsagor som framhäver Faraos särställning. Man hade redan tidigare utvecklat idén om att Farao var solguden Res son. Det nya är Faraos position som Res avbild på jorden. Farao är nu såväl son som avbild. Avbild är han i den specifika rollen som ställföreträdare. Samma idé fanns även i Mesopotamien. Mettinger konstaterar att man nu på basis av de egyptiska parallellerna inte längre ska söka efter egenskaper hos människan som skulle konstituera hennes avbildskaraktär. Att vara Guds avbild realiseras genom hennes roll och funktion.¹¹

Enligt denna tolkning avser författaren förmedla att människan ska fungera som Guds representant på jorden som en ambassadör eller ställföreträdare. Denna funktion uppfattades en kung ha såväl i Mesopotamien som i Egypten. En regent var en guds representant på jorden. I skapelseberättelsen ges i så fall alla människor den positionen, idén har demokratiserats. Man bör därutöver notera att när Gud skapar människan nämns explicit att det är mannen och kvinnan tillsammans som utgör människan.¹² Mannen och kvinnan tillsammans är Guds avbild.¹³

Man kan finna stöd för tanken att Guds avbild innebär att vara Guds representant även genom att beakta vad som följer i berättelsen. Skapelseberättelsen fortsätter med att människan ges uppdraget att föröka sig och regera över resten av skapelsen. I Ps 8 kommer tanken om människan som skapelsens härskare också tydligt fram när det i psalmen sägs att ”Gud satte människan till herre över sina händers verk”.¹⁴ Kopplingen mellan avbild och härskarställning är tydlig. Detta är också i harmoni med synen att Farao skulle härska i egenskap av Res avbild. Wenham poängterar att avbilder av gudar och kungar ansågs representera den gud eller kung som de föreställde. Man tänkte sig att den gudomlige anden bodde i avgudabilden.¹⁵

Ibland har man på basis av avbildstanken hävdad en antropomorf gudsuppfattning, men flera forskare menar att man snarare borde tala om en teomorf, gudslig, mänskouppfattning.¹⁶ Jag återkommer till min slutsats om skapelseberättelsens människosyn i kapitel 2.4.5.

¹¹ Sarna 1989, 12; Bird 1994, 338–340; Tsumura 1994¹, 34–35; Von Rad 2005, 146–147; Brueggemann 2010, 31–32; Mettinger 2011, 64–68.

¹² Bird (1994, 333–334, 352–353, 356, 358, 361) påpekar att 1 Mos 1:27 har använts för att hävda jämställdhet mellan könen. Men Bird själv menar att versen inte säger något om könsroller, dock nog att man och kvinna tillsammans utgör Guds avbild. Walsh 2001, 105–106.

¹³ Von Rad 1972, 58; Wenham 1987, 30; Sarna 1989, 12; Bird 1994, 341–344; Waltke 2001, 65–66; Wenham 2003, 20; Von Rad 2005, 146; Brueggemann 2010, 33–34; Mettinger 2011, 68.

¹⁴ Ps 8:6–7; Bird 1994, 345.

¹⁵ Wenham 1987, 30–31; Bird 1994, 341; Von Rad 2005, 146–147; Mettinger 2011, 66–67.

¹⁶ Waltke 2001, 70; Smith 2002, 144–145; Von Rad 2005, 145; Mettinger 2011, 102–103.